

פרשת לך לך

שנת תשפ״ז

שאלת השבוע

מי זה המלאך ששמו "לילה"?

נערך על ידי הרב שת אברהם הורוויץ
ראש כולל, כולל ידיעת התורה

שאלת השבוע

מי זה המלאך ששמו לילה?

יד:טו **וַיֶּחֱלַ֥ק עֲלֵיהֶ֖ם | לַ֑יְלָה הֽוּא־וַעֲבָדָ֗יו וַיַּכֵּ֙ם וַיִּרְדְּפֵ֔ם עַד־חוֹבָ֖ה אֲשֶׁ֥ר מִשְּׂמֹ֖אל לְדַמָּֽשֶׂק׃**

איתא בגמ' סנהדרין צו., "אמר רבי יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו שנאמר והלילה אמר הורה גבר."

אני לא עוסק בנסתרות באופן שאני מכיר את כל המלאכים, אבל את המלאך הזה אני דווקא כבר מכיר מתורת הנגלה, דאיתא בגמ' נדה טז:, "והלילה אמר הורה גבר... אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבש"ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני".

ומסתבר שהוא אותו מלאך, ולא שני מלאכים שונים בעלי אותו שם, שהרי גם מקורו של ר' יוחנן לכך ש"לילה" הכתוב במלחמת אברהם הוא שמו של מלאך, הוא מאותו פסוק עצמו, "והלילה אמר הורה גבר", שממנו למדו בגמ' נדה על המלאך הממונה על ההריון.

והנה בדרך כלל אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, כמש"כ רש"י בפרק י"ח פסוק ב', ולכאורה כל מעשיו של מלאך צריכים להיות קשורים לאותה שליחות. שהרי אין להקב"ה מחסור במלאכים, ויש לו מספיק מלאכים לכל דבר שצריך מלאך לעשות. וא"כ איך יתכן שהמלאך הזה, ששמו "לילה", גם ממונה על ההריון וגם נזדמן לעזור לאברהם במלחמתו נגד ארבעת המלכים, שלכאורה אין שום קשר בין שני הדברים?

ויש להוסיף עוד בקושייתנו, דנהי דשייך שיהיה מלאך ששמו "לילה" ממונה על ההריון, שהוא ענין השייך ללילה, כמש"כ שם בגמ', "א"ר יוחנן אסור לאדם שישמש מטתו ביום" וכו', אבל מלחמה אינה דבר המיוחד ללילה, ואדרבה, עיקרה ביום. וא"כ מה שייכות יש למלחמה לשליחותו של מלאך ששמו "לילה?"

הקושיא: מה הקשר בין תפקידו של המלאך "לילה" כממונה על ההריון, לבין שליחותו לעזור לאברהם במלחמת ארבעת המלכים?

שלחו את הצעתכם לפני גיליון השבוע הבא.

השאלה והתשובות מהשבוע שעבר

השאלה מהשבוע שעבר

פרשת נח תשפ"ו

ו:ט **אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת-הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ-נֹחַ:**

ופרש"י, "הואיל והזכירו, סיפר בשבחו, שנאמר זכר צדיק לברכה."

התורה לא סיפר בשבח כל צדיק כל פעם שמזכירים אותו, אלא בא פעם אחת ללמד אותנו הענין הזה, כדמצינו בכמה ענינים, עיין למשל בפרשתינו פרק ז' פסוק ח', והגמ' פסחים ג..

ומאחר שכן, שאין לו קשר להפסוקים אלו דוקא רק להזכרת שמו, מן הראוי להתורה לכתוב כן בפעם ראשונה שמזכירין אותו, שזה בסוף פרשת בראשית ה:כט, וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרָרָהּ ה'. ולמה המתין הכתוב ללמד לנו הגהגה זו עד פרשתינו.

עיין כלי יקר שהקשה קושיא זו, ומחמת כן פירש הפסוק באופן אחר. אבל אנחנו מחפשין תירוץ לפירושו של רש"י.

הקושיא: למה מקיימין "זכר צדיק לברכה" כאן, ולא בתחילת סיפור חיי נח בסוף פרשת בראשית?

התשובות מהשבוע שעבר

א. הרבה העירו שאין כל כך קושיא מהפסוק שהבאתי, ה:כט, "וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרָרָהּ ה'". שהרי הפסוק מדבר על לידתו, ועדיין לא עשה שום דבר ולא היה צדיק, ולא שייך אז לספר בשבחו.

איני יודע אם יש בזה פירכא על הקושיא, שהרי כל היסוד הוא שכאשר מזכירים שמו של צדיק, ראוי לספר בשבחו, בלי קשר למקומו בסיפור. ולכן, מאחר שסוף סוף היה נח צדיק, לכאורה ראוי להזכיר את שבחיו בכל מקום שמזכירים אותו, אפילו בתחילת הסיפור, קודם שנעשה צדיק.

אולם היו שהוסיפו עוד טעמים למה אין זה המקום הראוי לתורה לספר בשבחו.

ר' ראובן קנטרוביץ (ביתר עילית) טען שאילו היתה התורה כותבת שנח היה צדיק בתוך הפסוק המספר על לידתו, היה מקום לטעות ולומר שאדם נולד צדיק או רשע. ומטעם זה ראוי לכתוב את שבחיו במקום אחר.

ר' ישראל אשכנזי (ביתר עילית) ביאר שגם לא היה ראוי לספר בשבחו באותו פסוק, שהרי חלק משבחו הוא שהיה צדיק "בדורותיו" (או לשבח או לגנאי, כמש"כ רש"י), ולכן אי אפשר להזכיר שבח זה עד לאחר שביארה התורה את מהות דורותיו.

אבל עדיין קשה מפסוק ח' בסוף פרשת בראשית, "וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה'". ואין לומר שאה"נ, מיד לאחריו בא הפסוק שלנו והזכיר בשבחו, שהרי הפסוק שלנו פותח בענין חדש, "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ". ואילו היה זה המשך להזכרתו בפסוק הקודם, לכאורה היה צריך להקדים ולומר "נח איש צדיק", ורק אח"כ להתחיל בענין החדש של "אלה תולדות נח."

ואני אומר שבאמת אי אפשר היה ללמד אותנו ענין זה בפסוק של "ונח מצא חן", דאילו היה כתוב שם "נח איש צדיק", היינו אומרים שצריך לכתוב כן כדי לבאר לנו את הסיבה שנח מצא חן בעיני ה', ולא משום שהזכיר את שמו, מדין "זכר צדיק לברכה". ולכן דוקא המתינה התורה עד הפסוק הבא, "אלה תולדות נח", שאז לכאורה היה ראוי להמשיך מיד בסיפור לידתם של שם חם ויפת. ומה שהפסיקה התורה וכתבה "נח איש צדיק", אומר דרשני, ורק מכאן אפשר ללמוד את הענין של "זכר צדיק לברכה."

נמצא שבאמת זהו המקום הראשון הראוי לתורה לכתוב בו "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו."

ב. כעין זה תירץ **ר' שמעון ורבוב** (ביתר עילית), שלא שייך הענין של "זכר צדיק לברכה" אלא כשמזכירים את שמו של הצדיק דרך אגב, אבל לא כשמדברים על הצדיק עצמו. ולכן בשני הפסוקים הראשונים, המדברים על נח עצמו, לא נאמר כלל זה. ורק כשבאים לדבר על תולדותיו, וממילא מזכירים את שמו, זהו המקום לספר בשבחו כדי ללמד את הענין של "זכר צדיק לברכה."

ואע"פ שלמעשה אנו מקיימים את הענין של "זכר צדיק לברכה" גם כשמדברים על הצדיק עצמו, וגם הגמ' ביומא לח: למדה ענין זה מפסוקים המדברים על הצדיק עצמו, דאיתא שם, "זכר צדיק לברכה מדאורייתא מנא לן, דכתיב וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, וכתיב ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום." נראה לפרש כוונתו שהתורה רצתה ללמד אותנו כאן חידוש, דלא מיבעיא כשמדברים על הצדיק עצמו, שראוי להזכירו לברכה, אלא אפילו כשמזכירים את שמו רק דרך אגב, שייך גם כן הענין של "זכר צדיק לברכה."

ג. מאותה גמ' שלמדה "זכר צדיק לברכה" מקרא דאברהם אבינו, יש להקשות על ההנחה שלי שראוי לספר בשבחו של הצדיק בפעם הראשונה שמזכירים אותו. שהרי גם אצל אברהם אבינו לא היה זה המקום הראשון שהזכירה אותו התורה. ויש לעיין אם יש באמת איזו סיבה שבחרה התורה דוקא במקומות אלו ללמד את הענין של "זכר צדיק לברכה."

והסביר **ר' יעקב פאזנר** (ביתר עילית) שאדרבה, לעולם לא שייך "זכר צדיק לברכה" בפעם הראשונה שמזכירים את הצדיק, שהרי משמעות "זכר" היא לזכור דבר שכבר ידענו. ולכן רק לאחר שכבר ידענו שהוא צדיק, שייך לומר שכאשר מזכירים אותו שוב, יש לזכור גם את מה שכבר נאמר עליו שהוא צדיק.

נמצא שבפסוק שלנו באמת זהו המקום הראשון ששייך בו "זכר צדיק לברכה", ר"ל, זכור שזהו אותו צדיק שכבר נאמר עליו "וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה.'"

ואפשר עפ"ז להבין גם את מיקום הלימוד הזה אצל אברהם אבינו, שרק לאחר שכבר ראינו את צדקותו ע"י מצות מילה והכנסת אורחים, שייך בפעם הראשונה שמזכירים אותו אח"כ לומר, זכור שזהו אותו צדיק שכבר סופר עליו כל המעשים הטובים הללו.

ד. ת"ח הרוצה **בעילום שמו** הציע פירוש מחודש מאוד ברש"י זה, המיוסד על דברי רש"י הראשון בחומש בראשית, שהם כעין הקדמה לכל הספר:

"אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

ויש להקשות על רש"י, דבזה ביאר לנו למה צריכה התורה להתחיל בבריאת העולם, אבל עדיין לא ביאר למה צריכים את כל הפרשיות שבין בריאת העולם ל"החדש הזה לכם."

ויש מתרצים שמעולם לא היה קשה לרש"י למה צריכים לכתוב את כל סדר הדורות, סיפורי האבות ושעבוד מצרים וכו', שהרי כל זה נצרך כדי להבין את ענין המצוות ולמה ניתנו דוקא לכלל ישראל ולא לאומות העולם. וכל זה אינו בכלל ההוה אמינא להתחיל ב"החדש הזה לכם", ועיקר קושייתו היתה רק על סיפור בריאת העולם.

אבל לפי זה עדיין קשה, למה צריכים את כל הסיפור של נח והמבול, שלכאורה אינו נוגע כלל להבנת החילוק בין ישראל שקיבלו את התורה לשאר האומות, שהרי כולם באים מתולדות נח.

ועל זה בא רש"י שלנו לתרץ, "הואיל והזכירו, סיפר בשבחו, שנאמר זכר צדיק לברכה". ר"ל, שמעיקר הדין היה די לתורה להזכיר את לידת נח, להמשיך ב"אלה תולדות נח", ומשם לעבור מיד לאברהם אבינו. אלא שהואיל והזכירה התורה את נח, האריכה לספר בשבחו, וכתבה את כל סיפור המבול והצלת נח בזכות צדקותו.

לפי פירושו דברי רש"י מכוונים דוקא לכאן, כהקדמה לכל הסיפור הבא, שכולו נכתב משום "זכר צדיק לברכה"!

איך זה עובד

מדי שבוע המבנה יהיה פשוט ויורכב משני חלקים:

השאלה: נציג קושיה חזקה ולא פתורה על הפרשה, שתוכלו לדון בה במהלך השבת.

התשובות: שבוע לאחר מכן, נציג ונתח תשובות שנשלחו על ידי המאזינים, מיד לאחר הצגת השאלה של השבוע הבא.

השיח לא נעצר שם — ניתן להמשיך ולדון בתשובות, ותובנות נבחרות יקובצו ויצאו לאור בסופו של דבר **בספר** ייעודי.

הגשת תשובות

להגשת תשובות, להצטרפות לרשימת התפוצה בדוא"ל, או לקבלת פרטים על הנצחת שבוע, ניתן לשלוח הודעה לכתובת

shaisavraham@gmail.com

הקדשות שבועיות

הקדישו את הפרשה (לא) פתורה

הקדשות יזכו לציון בולט בגיליון השבועי שבחרתם בכל הפלטפורמות — במהדורות הכתובות בעברית ובאנגלית, בהקלטות האודיו, בדיוור בדוא״ל, בקבוצות הוואטסאפ, ובספר העתידי.

להקדשת גיליון שבועי, פנו בדוא״ל

shaisavraham@gmail.com

ההקדשות מסייעות ישירות לכולל ידיעת התורה.